Tatiana Barbaneagra

VALORILE TIMPURILOR VERBALE ŞI DISTINCŢIA DEICTIC / NONDEICTIC ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Timpul reprezintă categoria gramaticală care localizează acţiunea exprimată de verb pe axa temporală. În gramatica tradiţională se afirmă că timpul „îşi are originea în raportul dintre temporalitatea procesului de comunicare lingvistică şi temporalitatea acţiunii verbului" [6, p. 210]. Orice vorbitor, când comunică, este pus în situaţia să stabilească o relaţie între timpul desfăşurării procesului despre care se vorbeşte în enunţ şi timpul în care are loc actul de comunicare. Din perspectiva acestei relaţii se disting trei tipuri de timpuri verbale: 1) timpuri verbale care desemnează procese desfăşurate concomitent cu actul enunţării (formele de prezent), 2) timpuri verbale care exprimă procese fixate înainte de momentul enunţării (formele de trecut), 3) timpuri verbale care indică procese desfăşurate după momentul enunţării (formele de viitor) [7, p. 400]. În felul acesta, după cum se menţionează de cele mai multe ori, timpurile verbale sunt folosite pentru a exprima în ce relaţie se află momentul desfăşurării acţiunii verbale cu momentul vorbirii.

Ţinând cont de această trăsătură a timpului verbal, timpul este considerat, în lucrările de lingvistică recente, o categorie verbală de natură deictică. Având drept funcţie de bază localizarea temporală a evenimentelor descrise în enunţ, timpul gramatical leagă conţinutul exprimat de situaţia de comunicare, ceea ce reprezintă un argument în favoarea includerii acestei categorii în clasa elementelor care cunosc o utilizare deictică. Deşi este corectă, această caracteristică a timpului verbal nu este completă. Există mai multe motive care nu ne permit să includem timpul în totalitate în categoria elementelor deictice.

După cum se ştie, cea mai simplă definiţie ne spune că timpul exprimă momentul desfăşurării acţiunii verbale stabilind o relaţie între acest moment şi un anumit punct de reper, care poate fi momentul vorbirii sau un alt moment al desfăşurării unei alte acţiuni [2, p. 20]. Trebuie menţionat însă că în lingvistică se discută mult în privinţa punctului de reper în raport cu care este stabilit momentul desfăşurării acţiunii verbale. Există lucrări în care momentul vorbirii este considerat a fi doar unul dintre punctele de pe axa temporală în raport cu care este organizat sistemul timpurilor verbale [10, p. 53]. Celelalte puncte de reper nu sunt localizate în situaţia de comunicare, ci sunt indicate prin contextul verbal [9, p. 56].

Având în vedere faptul că timpurile verbale au ca punct de referinţă nu doar momentul vorbirii, ci şi alte puncte de pe axa temporală, ar trebui să menţionăm că pentru analiza timpurilor din perspectiva distincţiei deictic / nondeictic este importantă clasificarea

BDD-A6694 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:24 UTC)

formelor temporale în funcție de punctul de referință în raport cu care este localizată acțiunea verbală [2, p. 24, 1, p. 164]. Din acest punct de vedere, în gramatica tradițională formele temporale ale verbului se clasifică în:

a) timpuri absolute, care raportează momentul de desfăşurare a acțiunii descrise în enunț la momentul vorbirii (T_0), şi

b) timpuri relative, care raportează momentul de desfăşurare a acțiunii verbului la alt moment, reprezentat prin momentul desfăşurării unei alte acțiuni (T_1) [2, p. 15].

În lucrările recente, acestei clasificări îi corespunde o altă clasificare care presupune delimitarea, în funcție de conținutul lor, a următoarelor două clase de timpuri verbale: timpurile verbale de natură deictică şi timpurile verbale de natură non-deictică. Acestea de la urmă mai sunt numite şi timpuri de natură anaforică, deoarece se definesc printr-o localizare a acțiunii verbale independente de momentul comunicării [8, p. 89].

Un aspect important de care trebuie să se țină cont în examinarea timpului verbal din perspectiva distincției deictic / nondeictic este faptul că formele de timp ale verbului se caracterizează, de obicei, prin mai multe valori temporale. După cum se arată în studiile de lingvistică, valorile temporale specifice formelor de timp ale verbului se împart, în funcție de frecvența şi importanța lor, în două tipuri: o valoare fundamentală şi una sau mai multe valori contextuale, care se datorează influenței contextului asupra formei verbale. Pentru denumirea acestor valori se mai folosesc şi termenii: sensuri paradigmatice şi sensuri sintagmatice [2, p. 26].

Având în vedere că formele verbale pot fi utilizate cu diferite valori, este de presupus că distincția valoare deictică / valoare nondeictică este aplicabilă nu doar în cazul unor timpuri diferite, ci şi în cazul unor valori diferite ale aceleiaşi forme verbale. În cele ce urmează ne propunem să întreprindem o analiză a valorilor temporale caracteristice prezentului indicativ prin prisma distincției deictic / nondeictic.

Cercetările consacrate analizei conținutului semantic al formelor temporale au identificat mai multe modalități de constituire a valorilor contextuale. Astfel, în opinia cercetătorului V. G. Gak, procedeul de conversiune a formelor verbale se poate produce prin: a) transpoziția formelor temporale şi b) prin neutralizarea valorii temporale specifice formei verbului [11, p. 193].

Prin transpoziție în cazul formelor verbale se înțelege folosirea unei forme temporale cu valoarea unui alt timp. Transpoziția formelor gramaticale are drept rezultat faptul că o anumită forma temporală a verbului capătă, sub influența contextului, o valoare caracteristică altui timp. Drept exemplu ar putea fi adusă utilizarea formei de prezent a verbului pentru redarea valorii de trecut sau a celei de viitor. În acelaşi timp, prin neutralizare, în cazul formelor temporale, se înțelege folosirea formei verbale cu un sens general, cu o valoare care presupune exprimarea unei acțiuni în general, care nu este localizată în niciun fel pe axa temporală.

Definiția prezentului indicativ ne spune că el are rolul de a desemna un „proces desfăşurat concomitent cu actul comunicării" [7, p. 407]. Din definiție reiese că prezentul este un timp care localizează evenimentul desemnat în enunț raportându-l direct la situația de comunicare, ceea ce vorbeşte despre caracterul lui deictic.

BDD-A6694 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:24 UTC)

Trebuie amintit faptul că majoritatea formelor temporale se caracterizează prin fenomenul polisemiei. Dintre timpurile existente în limba română, prezentul este forma temporală care se defineşte prin cele mai multe valori. Unele dintre acestea corespund, iar altele nu corespund cu trăsătura temporală definitorie a prezentului care este definită drept „coincidenţă / simultaneitate cu momentul vorbirii (T_0)" [7, p. 407]. De regulă, valoarea care reflectă concomitenţa dintre momentul desfăşurării procesului şi momentul vorbirii este considerată valoarea fundamentală, celelalte fiind valori contextuale, adică valori datorate utilizării formei date în contexte nespecifice. Aceste valori se îndepărtează în diferite grade de valoarea fundamentală a prezentului indicativ.

Valorile caracteristice prezentului indicativ ar putea fi grupate în următoarele trei clase:

1. Prezentul actual. În cazul acestei valori timpul acţiunii este simultan cu momentul vorbirii;

2. Prezentul cu valori caracteristice altor timpuri. Este forma de prezent folosită cu valoare de trecut sau de viitor. Valorile date sunt un rezultat al transpoziţiei formei temporale de prezent;

3. Prezentul neactual. Este o forma de prezent lipsită de o valoare temporală concretă. Ea se constituie ca rezultat al neutralizării valorii temporale caracteristice formei de prezent.

În cele ce urmează vom încerca să examinăm aceste valori ale timpului prezent din perspectiva distincţiei valoare deictică / valoare nondeictică.

Prezentul actual exprimă o acţiune concomitentă cu actul vorbirii [2, p. 40]. Valoarea dată se caracterizează prin faptul că are în calitate de punct de reper momentul vorbirii (T_0), stabilind un raport de simultaneitate între cele două evenimente implicate: momentul desfăşurării acţiunii şi momentul în care se comunică despre aceasta. Astfel, trăsătura distinctivă a prezentului prin care el se diferenţiază de celelalte timpuri este coincidenţa, chiar dacă uneori parţială, după cum constată lingviştii, dintre cele două momente [3, p. 191]. Având deci ca punct de referinţă momentul vorbirii, prezentul indicativ este considerat, pe bună dreptate, un timp deictic prototipic [5, p. 462].

Atunci când se afirmă că pentru forma de prezent este caracteristică o coincidenţă între momentul producerii evenimentului şi momentul vorbirii, se au în vedere, în special, situaţiile descrise prin enunţuri de tipul: *Uite, afară plouă. Iată vine trenul.* Prin aceste enunţuri sunt descrise situaţii care se produc nemijlocit în momentul în care despre ele se comunică, altfel spus, ele exprimă coincidenţa dintre momentul desfăşurării procesului şi momentul vorbirii. Totuşi sub influenţa contextului, relaţiile dintre momentul producerii evenimentului şi momentul vorbirii descrise cu ajutorul formelor de prezent sunt mult mai complexe.

După cum se ştie, timpurile gramaticale se caracterizează printr-o exprimare vagă a valorilor temporale, ceea ce se manifestă în posibilitatea de a denumi acţiuni cu perioade de desfăşurare diferite ca extindere. Acest fapt este evident în mod special în cazul prezentului indicativ. Astfel, forma de prezent exprimă acţiuni, care pot avea perioade

BDD-A6694 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:24 UTC)

diferite de desfăşurare. În funcție de context şi de semnificația lexicală a anumitor verbe, prezentul actual se defineşte prin câteva valori care se deosebesc în ce priveşte durata evenimentului desemnat:

a) prezentul de actualitate. Acest tip de prezent exprimă „un proces redat ca şi cum ar avea loc şi s-ar sfârşi în momentul *acum*" [7, p. 407]. Valoarea dată este actualizată într-un enunț în care verbul este însoțit de anumite expresii deictice (*acum, în clipa asta, în momentul acesta, în momentul în care vorbim, la ora când scriu aceste rânduri* etc.): *Acum* ***scriu*** *o scrisoare*. *În clipa asta* ***ascult*** *o melodie.*

b) prezentul extins. Valoarea dată este specifică formei temporale de prezent când este însoțită de una dintre următoarele expresii deictice (*de mult timp, de ceva timp, de la o vreme încoace, din cele mai vechi timpuri şi până în zilele noastre, de acum înainte* etc.): *De mult timp* ***aştept*** *ca viața mea să se schimbe*. Observăm că, deşi perioada de desfăşurare a evenimentului din realitate este de o durată mare, extinsă, momentul vorbirii este cuprins de momentul producerii evenimentului.

În anumite situații, limitele dintre sferele temporale ale acțiunilor indicate prin formele verbale nu sunt clare. Astfel, prezentul poate denumi un eveniment care a început înainte de momentul vorbirii, continuă în momentul dat şi are toate şansele să se desfăşoare şi în viitor: *De trei zile plouă fără încetare.*

Se înțelege că distincția dintre cele două valori ale prezentului actual este în mare măsură convențională, ceea ce se explică prin existența unor enunțuri în care nu se conțin mijloace care ar exprima explicit durata evenimentului descris: *Elevul este la tablă. El rezolvă o problemă.* În plus, în limbă există suficient de multe expresii temporale deictice care, prin valoarea exprimată, ocupă o poziție intermediară între cele două valori extreme.

c) prezentul iterativ. În acest caz, verbul descrie „stări, evenimente sau acțiuni care se repetă cu o anumită periodicitate pe durata unui interval de timp ce include şi momentul enunțării" [7, p. 410]. Forma de prezent cu valoarea dată apare în enunțuri frecventative atunci când verbul este însoțit de adverbe de repetiție sau de frecvență, care exprimă ideea de repetare a acțiunii la anumite intervale: *Este un om credincios şi în fiecare duminică* ***merge*** *la biserică. Zilnic* ***face*** *plimbări în aer liber.* ***Merge*** *pe jos câte o oră în fiecare zi.*

Întrebarea care se pune în legătură cu aceste valori ale formei timpului prezent este următoarea: au ele un caracter deictic sau nondeictic?

Cât priveşte caracteristica primelor două valori ale prezentului actual, prezentul de actualitate şi prezentul de durată, trebuie menționat că în acest caz avem de a face cu utilizări propriu-zis deictice ale formei temporale de prezent. Pentru valorile date punctul de reper în raport cu care se localizează evenimentul descris este momentul vorbirii, adică momentul desfăşurării procesului de comunicare. Acest lucru este valabil şi pentru prezentul extins, chiar dacă în cazul dat momentul de desfăşurare a evenimentului poate coincide doar parțial cu momentul vorbirii din cauza perioadei extinse de desfăşurare a evenimentului. În aceste condiții, prezentul ar putea fi definit ca o formă verbală care desemnează un interval de timp care coincide sau care include momentul vorbirii.

BDD-A6694 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:24 UTC)

Lucrurile sunt însă mai puțin clare în legătură cu prezentul iterativ. După cum se ştie, drept criteriu de bază în delimitarea elementele deictice, în cazul deicticelor de timp, este raportarea lor la situația de comunicare, mai exact, raportarea lor la centrul deictic temporal, care este momentul vorbirii, reprezentat prin *acum.*

Este interesant de menționat că, dacă încercăm să comparăm valoarea caracteristică prezentului iterativ cu semnificația altor elemente deictice temporale, observăm că, de exemplu, printre deicticele temporale de natură lexicală nu există elemente care ar exprima frecvența acțiunilor. După cum se ştie, în limbă există elemente deictice care exprimă localizarea, momentul desfăşurării acțiunii (*azi, ieri, acum două săptămâni, luna trecută, peste o săptămână* etc.) sau durata procesului (*de ieri, până mâine, de ieri până azi, de mâine încolo* etc.), însă nu se cunosc mijloace lexicale sau lexico-gramaticale (construcții sintactice) cu caracter deictic, care să exprime repetabilitatea acțiunilor. Toate elementele lexicale care exprimă repetabilitatea acțiunilor sunt nondeictice: *adesea, adeseori, anual, câteodată, lunar, săptămânal*, *zilnic, din când în când, din sfert în sfert de oră, din oră în oră, noapte de noapte, oră de oră, zi de zi, an de an*. Ele localizează acțiunile pe axa temporală fără a le raporta în vreun fel oarecare la momentul comunicării. Acest fapt ar putea să constituie un argument convingător în favoarea excluderii prezentului iterativ din categoria valorilor cu caracter deictic.

Pe de altă parte, trebuie observat că prin modul de localizare a acțiunii pe axa temporală valoarea dată pare a avea un caracter deictic. Astfel, prin conținutul său, prezentul iterativ exprimă o acțiune care are loc cu o anumită periodicitate. Repetarea periodică a acțiunii presupune totuşi o localizare pe axa temporală cuprinzând un anumit interval de timp. În raport cu actul de vorbire, acest interval poate avea diferite localizări pe axa temporală. El poate include momentul vorbirii. În acest caz se foloseşte forma de prezent: *În fiecare zi merg la serviciu.* Intervalul dat poate fi anterior sau posterior momentului comunicării. În primul caz se foloseşte forma de imperfect a verbului: *În fiecare zi mergeam la serviciu.*, iar în celălalt se utilizează forma de viitor: *În fiecare zi voi merge la serviciu.*

Vedem că odată cu schimbarea raportului dintre momentul de desfăşurare a acțiunii şi momentul vorbirii se modifică şi forma temporală utilizată. Astfel, dacă situația descrisă prin enunțul dat va continua şi în momentul în care acest enunț este rostit, forma potrivită este cea de prezent. În cazul în care această situație ține de domeniul trecutului sau se va desfăşura în viitor, suntem obligați să folosim un verb la imperfect sau la viitor. Concluzia pe care o putem trage din analiza întreprinsă este că pentru valoarea de iterativitate a acțiunii exprimată prin prezentul iterativ raportarea ei la momentul vorbirii este relevantă. Prin urmare, valoarea dată ar putea fi considerată ca având caracter deictic.

Aşadar, după cum demonstrează faptele analizate, dintre cele trei valori prezentate, primele două, prezentul actual şi prezentul de durată, au cu siguranță caracter deictic. Cât priveşte prezentul iterativ, am fi înclinați să credem că şi aceasta reprezintă, totuşi, o valoare deictică.

BDD-A6694 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:24 UTC)

Prezentul nu totdeauna este folosit pentru exprimarea unei acțiuni care se desfăşoară concomitent cu momentul comunicării. În enunț el poate fi folosit cu valori caracteristice altor timpuri. Este vorba de prezentul cu valoare de trecut şi cu valoare de viitor.

Aceste două valori ale prezentului indicativ sunt legate de capacitatea lui de a exprima o acțiune care s-a desfăşurat înainte de momentul comunicării sau o acțiune care se va produce după acest moment. În ambele cazuri forma de prezent poate actualiza valorile date când este însoțită de anumiți determinanți, care îi conferă verbului una dintre aceste valori: *Acțiunea descrisă în roman are loc* (= *a avut loc*) *în preajma celui de al Doilea Război Mondial.* (prezentul cu valoare de trecut); *Vin* (= *am să vin*) *mâine la voi.* (prezentul cu valoare de viitor). În aceste enunțuri, semnificația determinantului verbal modifică valoarea formei temporale. După cum vedem, în funcție de context, forma de prezent se poate referi la fel de bine atât la prezent, cât şi la trecut sau la viitor, acțiunile fiind localizate în toate cazurile prin raportare la momentul vorbirii [2, p. 39]. Folosită cu valoare de trecut, forma temporală dată indică o acțiune anterioară momentului enunțării: *Vin* (= *am venit*) *ieri la serviciu şi văd* (= *am văzut*) *că…* Atunci când are valoare de viitor, ea se referă la o acțiune posterioară momentului comunicării: *Plec* (= *am să plec*) *mâine la părinți.*

Prezentul folosit cu valoarea timpului trecut este numit în lucrările de lingvistică *prezent retrospectiv* (*dramatic*, *istoric* sau *narativ*). Pentru denumirea prezentului folosit cu valoarea de viitor este utilizat termenul *prezent prospectiv*.

După cum se arată în lucrările de lingvistică, faptul că aceste valori caracteristice unor timpuri sunt exprimate prin forma unui alt timp îşi lasă amprenta asupra semnificației lor. În realitate, ele combină, într-o anumită măsură, valorile caracteristice ambelor timpuri: deci prezent + trecut (un eveniment din trecut este descris de parcă s-ar desfăşura în momentul în care despre el se vorbeşte) şi prezent + viitor (un eveniment viitor despre care se comunică de parcă s-ar produce în momentul comunicării).

Cât priveşte caracteristica acestor valori din perspectiva opoziției deictic / nondeictic, trebuie să constatăm că specificul funcțional al formei de prezent cu valoare de trecut sau de viitor poate fi precizat pornind de la analiza lor în legătură cu contextul în care sunt utilizate.

Opiniile cercetărilor privind interpretarea acestor valori din perspectiva distincției deictic / nondeictic sunt împărțite, ceea ce se explică prin dificultățile legate de descrierea acestor forme temporale ca urmare a transferului asupra lor a unor semnificații străine. Prezentăm în continuare argumentele care pot fi aduse în sprijinul ideii că valoarea de trecut sau de viitor exprimată cu ajutorul formei verbale de prezent reprezintă nişte valori de natură deictică.

În primul rând, este important să avem în vedere faptul că forma de prezent cu valoare de trecut sau de viitor înlocuieşte, de fapt, formele de trecut sau de viitor corespunzătoare. În aceste condiții am putea să admitem că trăsăturile formei de prezent sunt determinate de caracteristicile formelor care sunt înlocuite. Cu alte cuvinte, ar trebui să fie identice cu cele ale formelor primare. După cum putem judeca pe baza exemplelor prezentate,

BDD-A6694 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:24 UTC)

formele de trecut sau viitor înlocuite prin formele de prezent au o valoare deictică. Valoarea fundamentală a acestor forme este anterioritate, respectiv posterioritate față de momentul în care are loc vorbirea. Să analizăm următorul enunț: *Trenul pleacă* (= *va pleca*) *peste o oră.* Forma de viitor, care este firească în acest enunț fiind înlocuită cu cea de prezent, se caracterizează printr-o utilizare deictică. Pentru ea este specifică o raportare directă la momentul vorbirii. După cum ne putem da seama, localizarea temporală a evenimentului descris în enunț (plecarea trenului din gară) se face pornind de la momentul când are loc momentul vorbirii: de la acest moment, marcat pe axa temporală ca T_0 şi până la momentul acțiunii descrise va trece exact o oră. De aici ar reieşi că şi prezentul care apare în locul formei de viitor şi îi preia valoarea, poartă acelaşi caracter deictic.

În al doilea rând, este necesar să avem în vedere faptul că în aceste contexte, prezentul folosit cu valoare de trecut sau de viitor este însoțit de elemente lexicale cu valoare deictică (adverbe, locuțiuni adverbiale). Bunăoară, după cum se menționează în GALR, I, semnificația de viitor este exprimată, de obicei, prin combinarea formei verbale de prezent cu expresii deictice (*mâine, deseară, la noapte, la vară* etc.) specializate pentru timpul de referință „viitor" sau cu deictice relaționale, de tipul (*în ... ani, peste ... zile, după ... ore*) [7, p. 412]. Acest fapt nu este întâmplător. Toate acestea ne îndreptățesc să credem că valoarea temporală a formelor în cauză se stabileşte printr-o raportare directă la momentul vorbirii. Prin urmare, ele ar putea fi considerate nişte forme având valori deictice.

Ultima valoare caracteristică formei de prezent este prezentul neactual (numit şi prezent atemporal). Forma cu această valoare desemnează o acțiune care nu este localizată pe axa temporală, adică acțiunea în general. Valoarea dată se constituie ca rezultat al neutralizării valorii temporale specifice formei de prezent. Drept exemple sunt aduse enunțuri de tipul: *Doi ori doi fac patru. Zăpada este albă. Luna este mai mică decât Pământul. Unghiul drept are 90 de grade.* În aceste enunțuri forma de prezent poate fi însoțită de adverbul *totdeauna,* ceea ce înseamnă că ea nu exprimă un raport de anterioritate, simultaneitate sau posterioritate între momentul desfăşurării acțiunii şi momentul comunicării, fiind lipsită de o valoare temporală concretă.

Din punctul de vedere al conținutului exprimat, prezentul neactual cunoaşte mai multe nuanțe semantice. În lucrările de lingvistică se delimitează următoarele subspecii ale prezentului neactual: prezentul permanent şi prezentul gnomic [7, p. 409-413].

Prezentul permanent (generic, etern, universal) este folosit în enunțurile care exprimă adevăruri eterne, adevăruri asupra cărora timpul nu are nicio putere sau, după cum se spune, aşa cred oamenii: *Dunărea se varsă în Marea Neagră. Universul este infinit. Pământul este rotund. Apa este un lichid incolor.* În aceste enunțuri, verbele exprimă procese sau caracteristici permanente în timp. Manifestarea sau existența lor nu presupune raportarea la un punct sau un interval anumit de pe axa temporală. Din această cauză este greu să se spună că forma de prezent a acestor verbe ar indica un moment localizat pe axa timpului. Ele pot fi însoțite de adverbul *totdeauna,* care are rolul de a exprima caracterul general al evenimentelor exprimate [4, p. 117]. Este de menționat că în anumite împrejurări, pentru accentuarea caracterului etern sau, cel

BDD-A6694 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:24 UTC)

puțin, de durată al acțiunii, în aceste enunțuri, verbul poate fi folosit la diferite timpuri: *Carpații au fost, sunt şi vor fi ai noştri.* Prin această substituire se poate demonstra nuanța de valoare omnitemporală a formei de prezent.

Prezentul gnomic (de cunoaştere) se întâlneşte în enunțurile care exprimă adevăruri general valabile. Acestea sunt maximele, proverbele, zicătorile, cugetările, meditațiile filozofice etc.: *Cine se scoală de dimineață departe ajunge. Corb la corb nu scoate ochii.* Aceste enunțuri se caracterizează printr-un grad înalt de generalitate, fiind valabile pentru orice epocă. Constatarea pe care o putem face pe baza celor prezentate până acum e că prezentul neactual reprezintă o valoare nondeictică.

Generalizând, ar trebui să spunem că prezentul indicativ este un timp care este utilizat pentru a exprima: a) acțiuni care se desfăşoară concomitent cu momentul comunicării (prezentul actual); b) acțiuni care se repetă la anumite intervale de timp (prezentul iterativ); c) acțiuni trecute sau viitoare (prezentul cu valoare de trecut sau de viitor); d) acțiuni sau caracteristici permanente (prezentul neactual).

Cât priveşte clasificarea lor din perspectiva distincției deictic / nondeictic, trebuie menționat că primele trei dintre acestea sunt valori cu caracter deictic, iar despre cea de a patra se poate spune cu siguranță că este o valoare nondeictică. Menționăm, de asemenea, că şi despre celelalte timpuri are modului indicativ, se spune că pot fi utilizate atât deictic, cât şi nondeictic, adică anaforic.

Referințe bibliografice

1. Constantinescu-Dobridor, Gheoghe. *Gramatica limbii române*. Bucureşti, 2001.

2. Constantinovici, Elena. *Prezentul indicativ în limba moldovenească literară contemporană*. Chişinău, Ştiința, 1980.

3. Coşeriu, Eugen. *Lecții de lingvistică generală*. Chişinău, 2000.

4. de Dardel Robert. De Both-Diez Anne-Marie. *L'ancrage du texte dans le temps absolu*. În: Langue française. N 67, 1985, p. 114-128.

5. *Enciclopedia limbii române*, Coordonator: Marius Sala. Bucureşti, 2001.

6. Irimia, Dumitru. *Gramatica limbii române*. Iaşi, 1997.

7. *Gramatica limbii române*. Vol. 1, *Cuvântul*. Bucureşti, 2005.

8. Moeschler Jacques. *Anaphore et deixis temporelles. Sémantique et pragmatique de la référence temporelle*. În: Moeschler, J. et al., *Langage et pertinence. Référence emporelle, anaphore, connecteurs et métaphore*. Nancy, Presses Universitaires de Nancy, p. 39-104.

9. Vet Co. *Univers de discours et univers d'énonciation: les temps du passé et du futur*. În: Langue française. N 67, 1985, p. 38-58.

10. Вилькелёнок, Д. *Аспект относительности в грамматической категории времени*. În: Kalbų studijos. Studies about languages. Kaunas, 2012, no. 20, p. 45-56.

11. Гак, В. Г. *Теоретическая грамматика французского языка*. Moscova, 2004.

Institutul de Filologie
(Chişinău)

BDD-A6694 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:24 UTC)